

մար. թէև կան նաև եռաձայն (թիւ 27)

և երկայն (թիւ 2) կտորներ են:

Սյմմէն իսկ ըսենք թէ արևմտեան ներդաշնակութեան կանոններում գիտութիւնը բաւական չէ հայ երգին տալու համար լաւագոյն և հարազատ դաշնաւորում մը: Հայր Սրապեան մնօձավու յաջողած պիտի ըլլար յիրաւի այս գործին դաշնաւորման մէջ, եթէ երբեք գործնար ամենագոյն կերպով ձերբազատի այդ օրէնքներէն և իւրագանչիւր եղանակին տալ՝ իր ոգուոյն համաձայն դաշնաւորում մը:

Մանք երգերը, զոր օրինակ, գաշնաւորուած են այնպէս՝ ինչպէս չափաւոր երգուածները, որոնք նկարապի իրենց տարրերութեամբը, իրաւամբ պիտի պահանջէին տարրեր գաշնաւորում մը: Նմանապէս, նոյն այս կտորներուն մէջ փափաքելի էր որ մեծագոյ Հայր Սրապեան գիտնար կիրարէկ ներդաշնակիւր այն նոր ոճ՝ զոր առաջին անգամ Կոմիտաս փորձեց և յաջողեցաւ:

Տակաւին միր հոգեսր երգերու պարագային, պէտք է զգուշանալ եղանակի կիսաձայններէն տարրեր կիսաձայններ (modulation) գործածելէ, որոնք եղանակին ոգին եղենելու միայն կը ծառային:

Բայց հակառակ մէր այս զիտողութիւններուն, իր ամբողջութեանը մէջ գնահատութեան արժանին է այս գործը, ուր մանաւանդ քանի մը կտօրներ (թիւ 11, 25, 30) «Ճաւելուածնէն թիւ 5 իրենց պարզութեամբ հանդերձ շքեղ կը հնչին:

Արուաղիմ

ՊԱԱԿ ՎՐԴ. ԹՈՒՄԱՑԵՆՆ



«Թարուց կատարելութիւնը այն բանին մէջ կը կայանայ՝ որ մարդ կարենայ իր կիսամիմ մէկ մի օրը այնպէս անցընել որպէս թէ վերջինը պիտի զլլար ան: ու այս առանց վրդովելու, առանց վեներուելու և առանց կեղծակութեամբ առանց վեներուելու:

ՎԱՐԿՈՍ ԱՐԵԼԻՆՈ

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ՀԱՐՑԵՐ

Երեւանի Պետական Համալսարանի ուսուցչապետ Հրաչեայ Աճառեանի եօթնահատոր վիթխարի և Արմատական Բառարանին գոնէ լոսիի ծանօթ է մեր գրասէր հասարակութիւնը: Նա կը պարունակէ հայերէն արմատներուն ինչ իմաստով եւ ո՞ր գրաւածքներու մէջ գործածուած ըլլալուն մասին բազում յիշումներ, եւ անոնց շատ մը նմանակները զանազան օտար լեզուներէ, իւրայատուկ տառերով: Յաճախ միայն մէկ արմատի մասին բացատրութիւնները էջեր կը գրաւեն: Նատ անգամ անպաշտօն թագաւորներու նկատմամբ կը կարգանք — պազպատի թագաւոր, լուցկիի թագաւոր և այլն: հայերուս մէջ ալ կան քարիւղի իշխան: պղպեղի թագաւոր ևն: Ամենայն իրաւամբ՝ Փրոֆ. Հ. Աճառեանն ալ կիրանք կոչել Լեզուա-Բանասիրութեան Թագաւոր, որ իր մի քանի տառնեակ տարբիւն արդիներու պրպատմներուն արդիները խացուցեցիր է Արմատական Բառարանի աւելի քան տասնեակ հայար էջերում: և պակետիպ հրատարակած է ձեռագիր (այլապէս կարելի չէր արդէն, քանզի ո՞ր ոպարանն է որ բազմալեզուեան տառեր անի, և միթէ կայ բազմալեզուացէս գրաչար), չնորիւ Հայաստանի Պետական Համալսարանի ընձեռած միջոցներուն: Կարծեմ այդ Արմատական Բառանցը իր տեսակին մէջ եղական է ամրող միջազգային գրականութեան մէջ, այնպէս որ Փրոֆ. Ֆրետերիք Մաքեռ մը կ'ըզձայ նման աշխատասիրութիւն մ'աւնինալ Փրանսերէնով ալ: Անկէ միայն քանի մը էջ գրել կարենալի իսկ մեզի համար իրական փառք պիտի նկատէինք: — Յուսամ թէ փառակաւոր ձեռնհաւ բանասէրը, և գրասէր հասարակութիւնը պիտի ներեն համեալ մի քանի յիշեցումներուս, զորս խոնարհար թէլաղորական կը նկատեմ, յիշեալ բառարանին Ա: Հատորը քանի մը ժամ թղթատերու առիթը ունենալէս վերջ, չնորիւ Պէլութի Ֆրանս: Համազարանի ներհուն ուսուցիչ Հ. Յ. Միսիր

եանի յօժարակամ աղնիւ ձեռնաւութեան։
1.— Ազորանք (գիզուած ազր) կոռ
րելի է համեմատել քակորի հետ։

2.— Ազոր (պահապան, վերակցու)։
Արդիօք — որ յանգը սրեարին եզակին չէ՞,
որով բառը կը նշանակէ ազանող մարդ,
ոչ թէ անկայուն թափառաշրջկի, այլ հազ-
ուած պատրաստ կեղող։

3.— Ազուզայ բառը յունարքնէ կամ
ասորերին առնաւոծ է կ'սան լեզուարան-
ները։ Բայց ծանօթ է որ նախաճայերը,
մինչև նախապատմական ժամանակներն,
շտան ճարտար էին ոռոգման կերպեր գոր-
ծածելու մէջ — ջրմուզ, ագուզայ, փող-
րակ, ջրանիւ, ջրանցք, նոյն իսկ աշխարհի
տառչին երկաթէ ջորի խողովակը Հայաս-
տանի հողին վրայ շինուած է Աւրարդացի
Մենուաս թագաւորին կազմէ, երկաթին
զես սուզ կ'աղօ օրերան։ Լաւագոյն չէ՞
համեմատել մեր սուզն և ողողել բառե-
րան հետ։ Ցիշնը նույն լու ազա = ջուր։

Տեղին է յիշել նաև զգամթա բառը
զոր սատրերէնէ նեկա զ համարեն։ Անոր
համարմատ չեն միթէ մեր օգիկի, զզուր-
տիլ, կիզն, զգիկ-զգիկ ընկի, զգոյ (բաւրդ
զզիւու սանար), և նոյնիսկ զգէց ու զգիր,
բառերը։ Նախաճայաստանի մէջ ոչխար
ու բարդ չկայի՞ն միթէ։ Ասորերէնին աւելի
առաջ զրուած ըլլալը հայերէնէն՝ զեռ չի
նշանակեր թէ մերմէ առաջ անէր այս կամ
այն բառը, կամմենք անէկ փոխ առած ենք։

Դիտողրինին — Մտացարանաւ-
թեան մէջ մեր լեզուարաններ ցարք երկու
ծայրայիզութեանց վրայ ցատկրատած ըլլալ
կ'երեկին յաճախ։ Առաջ Աղաման ու Ան-
տուած անգամ հայերէն կր խօսեցնէին...
իսկ յետոյ հայերէնին՝ իրայատուկ բառ
ունենալու իրաւունքն իսկ գլացան։ Այս-
ինչ կամ այնինչ հայ բառին նմանահունչ
բառ մը իմացա՞ն այս կամ այն լեզուին մէջ՝
անմիջապէս պատգամեցին թէ հա՞յլ փոխ
առած է յոյնէն, ասորին, պարսկէն...
նոյն իսկ հոթենթուն... ընդհանրապէս
անտեսելով թէ այդ բոլորն ալ կրնան ժա-
ռանգած ըլլալ միեւնոյն մայր ցեղէ մը։

4.— Ալիկ (անասունի կեր), ալկել
(անուցանել)։ անձանօթ նորագիւս բառ
կը կոչէ Աճառեան, ջլո կարելի զուգոր-
դաբար յիշել ալիկը եւ աղալ բառերուն
արմատները։

5.— Ախմէիք (մրուր, դիրտ)։ Համեւ
մատէ օխիճն։

6.— Ախոնդ (ստամոքս, փորոտիք)։
յիշել նուե օսրգանդու։

7.— Ախորժին զուկորդաբար յիշել
պրոկ օխօչ։
8.— Ախցեփեխց (թուլամորթ, գար-
քով անկարգ), արգեօք «Եղջուին սաստ-
կացածն ու կրկնառոր չէ»։

9.— Ած (ծիլ, ընձիւզ). զուգորդաբար
յիշել «ածուու»։

10.— Ան, արհ(աւիրք)։ Խիստ հաւա-
նաբար բնածայն են։

11.— Աղազակը յաւնարքնէ փոխա-
ռութիւն կարծուած է յաճախ։ ինծի կը
թուի թէ սխու է այդ, բնածայնի երկայթ
ունի լիովին։ համեմատէ շյոյեղեկը, վիվե-
լուկ, աղէ, աղմուկ, աղօթք, աղերս, պաղա-
տանք, աղազանք, ախ, ահ, եղանակ,
եղերամայր, եղուկ, ողիկ ողիկլաւ, ողոքել,
ուղուս որոնց բոլորին ալ կիմական բաղա-
ձայնը զ(ւ) է։ Բառերուն ծագումը բնա-
կան է ար ծիչին ու բնածայնին մէջ ըլլայ։

Աղէկ զամ յաւնամայն կամ յաւնա-
րքն բառերը հայերէնի մէջ — ակ մասնիկը
չին անհեր։ Ախուց, բարբառին մէջ պաշ-
ուզէլ = լոլ, կանչել։

12.— Աղամող (շատ որորուն)։ մող=
ծուռ։ Փուցէ աղ=այլ։ Յիշել նաեւ մոլի,
մոլորիւ։

13.— Աղան = աղնուական, իշխան։
Յիշացել պրոկ։ աղա։

14.— Աղանդ, հմմտ, այլանդակ։
Այլանդ = այլարդ։ (Արդ = ձեւ)։

15.— Աղանգեր, յիշել՝ աղու, աղալու։

16.— Աղանեալ (ի բացեայ եղեալ)։
Հմմտ, անանիւ։

17.— Աղպաբեալ (թացեալ)։ Աղը խո-
նաւուքաջ նիթ մէջ։ իսկ ապուրը ջրու
կերակուր է. պրոկ. աղ = ջուր։

* *

Վենետիկի Միթթարեաններէն բազ-
մարդիւն ուսումնակիրով Հ. Վարդան Վ.
Հացունի 1933ին հրատարակեց «Աւզպա-
գութիւն եւ Առողանութիւն Հայերէնի»,
հմտալից երկասիրութիւնը, արդիւնք՝ հա-
յերէնի ուսուցչի քանի մը տասնեակ տա-
րիներու իր պրատումներուն եւ եղբակա-
ցութեանց։

Այդ երկին արժէքաւոր մասերուն քով,
Հ. Վ. Հացունի դժբախտաբար խստելի

պնդումներ ալ ունի, որոնք եթէ հասկնառի են ծեռնեասներուն՝ սակայն անմտաշելի կամ գէթ խրտչելի են ժողովրդին, մասնանդ աշակերտին։ Ահա մի քանին առողջմէ։

18.— Հայկաբան վարդապետը կ'ուզէ որ զրենք հայերնի, թուրքերներ, են, Բայց հարկ է որ նկատէ թէ արդի շեշտավով ու հնչումով բառամէջի եւ և ի իրարմէտ տարբեր չեն։ ուրիմն ինչ հարկ կայ ընդունուած եւ հետեղական սովորութիւնը փոխէ, ու խրտուցիչ կաշկանդում մը պարտազրել հայերէնը սովորիլ կամ զործածել ու զողուներուն, քանի որ ընդհանուր (եւ արամաբանական այ) կանոնն է թէ յոզանակի և հոլովմոն ձեւութիւնը մէջ տառերը չեն փոխութիւն թէ հնչումը չի փոխութիւն, եթէ իր պնդած կանոնը ընդհանուր ցանքներ՝ այ ատեն պիտի զրենք օրենք, չնք, անձք, մինչդեռ զրաքարը մեզի կը սովորենէ զրել օրենք և այն, ըստ ընդհանուր և բանաւոր կանոնին։

19.— Նոյն կանոնը կրնայ հերքել նաև բանագիծ բանովիճակ զրելու իր առաջարկը։

20.— Կ'ըսէ թէ խտղտելին դը նիւն յառաջ եկած է նախորդ տին ազգեցութեամբ։ Առաջ ենթագրած կ'ըլլայ թէ արմատն է խիթ։ Սիսալ է։ արմատը խորի է, ուրկէ ունինք ակնախտիդ։

21.— Կը ժխտէ ամօթղած ձեր և կը սրբագրէ ամօթխած։ Սակայն բուն ձեւը ամօթլիած ըլլալուն՝ առաջին մենք որ ընդունելի է, և դ լծորդ ըլլալուն պատճառաւ։ Կը պատճառարանէ թէ նախորդ քի ազգեցութեամբ է որ դը ին կ'ըլլայ։ Իսրաւ է որ ընդհանրապէս նիշտ է իր նկատողութիւնը թէ բառի մը մէջ բարձամայի մը աս կամ այն աստիճանով (նուրբ, միջակ, թաւ) ներկայանալը կախումունի անոր նախորդ և յարակից բազածայնէն։ (օրինակ՝ դի ազգեցութեամբ է որ յաջորդը ք կ'ըլլայ ոչ թէ դ, մաղթել, թռողթ, Գողթն)։

Բայց զիտելի է թէ այս կանոնը արմատ բառերու մէջ է, ոչ թէ բարդ կամ ածանցհաւ, կ'ըսենք հողար, քանդի բարդ է, և դ նոյն արմատ բառէն չեն։

Ճիշդ այդ պատճառաւ է որ իր առաջարկած ջաղջախն ալ չուրը կ'իյնայ (փոխանակ ջախջախ կրկնաւորին, որ հասկընալի և բնական է)։

Հայունի վարդապետ ինք իրեն կը հակասէ այս տեսակէտէն, երբ կ'ընդունի, օրինակի համար, չափիս ձեզ, թէեւ ու զիզը ող է։ կամ երբ կ'ընդունի թէ, հակառակ նիփ ուղիղ ձերին (թեփ, եփել, լեփ), խարեւայ զրելու է, որ խար արմատին պրակ։ զրկնածելէն յառաջ եկած է։

22.— Փծկելը փցկել կը սրբագրէ, արմատը կարծելով սիցուն։ Սիսալ է։ Արմատը օփիծ է, սրմէ ունինք նաև փծիկ, փծկութիւն, փծանք և այլն։

23.— Շիտակը ցարցիլ է կ'ըսէ, այլ ձեւով զրելը սիսալ է։ Բայց հարկ է զիտել թէ արմատը օցայտու է, որ կ միջածանցն աննելով եւ յն ձգելով (ինչպէս քայլի-քայլե) կ'ըլլայ սցոտկելու։ Նակ յ միջածանց չկայ հայերէնի մէջ, այլ կ. (օրինակ՝ խարել խորիկել, մուրը մրկել, ծեծուիլ ծեծկուիլ, ծուռ-մուռ ծուռկել են։ Նոյնի նաև իր պաշտպանած պորբաւլին դէմ, որ կամ բնաձայնէ մը յառաջ եկած է, կամ «պորտ» արմատէն։

24.— Կ'ըսէ թէ ութիւն մասնիկը զայկանի կրայ չի գրուիր, ուստի սիսալ է անհղիութիւն։ Զկրցայ գտնել թէ Հայունի վարդապետ մւրկէ գտած է այդ կանոնը։ Հետեւեալ օրինակները կը ենթան զայդ։ — մանկութիւն, այրութիւն կամ առնութիւն, ազգութիւն, զթութիւն, մազութիւն, զազանութիւն, իշխանութիւն, արքայութիւն, մարդկութիւն եյլ յեյլ։

25.— «Քրուելմք» սիսալ է կ'ըսէ, շիտակն է պէքիլու որ աշխարհարաբի մէջ կրաւական է արդէն։

Բայց ելի մասնիկը ներգործականի աւ իմաստ ունի, ինչպէս հետեւեալ բառերուն մէջ։ — բանալի, հոսկի, ածիկի։

26.— Մէկ զրի յատուկ է ու ձայնը, կ'ըսէ, ինչպէս լտ. կամ գերմ. Ա, որով աւելորդ է անոր մէջ ուրիշ նիշին որոնել։

Ճիշդ է այդ, ըստ ուրի ներկայ հնչման։ Սակայն կը թուի թէ Մեսրոպի օրով այդպէս պարզ ձայնաւոր չէր, այլ բարզ։ ապա թէ ոչ ինչո՞ւ նա մէկ ձայնը երկու գրով արտայայտէր, պարզապէս յանարէն ձերին հետեւելով։ Եթէ նա պարզ ընդօրինակող մը կամ կապկող մըլլար՝ այդ պարզաւոյն յունարէն փս կամ յամառն նշաններուն ալ համապատասխան մէջ մէկ զիր կը վինէր երկրադայն արժէքով։ Իսկ

եթէ երկու գրով ներկայացուց՝ լսել է թէ երկու ալ ձայն ունէր ուն:

27.— Կը գրէ թէ աւին հին հնչիւնն էր առ, զեռ մացած երբեմն նաեւ բազաւայնից առջև. օր՝ ազաւնի, հաւփալ են.։

Փաստիրը ատոր հակառակը կ'ըսեն սակած: Հաւանական չէ որ բազաւայն մը իր ինքնութիւնը կորանցնետվ ձայնաւորի մէջ սուզի, և այր գալանյա, հաւփալ = հօփալ: Խոյնիսկ յուն. օմեղով զիրը, իր երկար ձայնին պատճռաւ, բազաւայն վի օժանդակութեամբ է որ ներկայացուած է ով. օր՝ ովկէան, ուր վը իր բազաւայնութիւնը կորուսած է: Եթէ վը բազաւայնէ մ'առաջ ձայնաւորի գեր կատարած է՝ ալ ուր կը միայ ւը որ ձայնաւոր է, կամ շատ շատ՝ կը վ.

Եակեկան է լսել արարին բերնին մէջ ուսու (վազ) առաջ: Եռուչիք = Եռուչիք, ու վը բազաւայնի գեր չէ որ ունի: Աւ = առ. Paulus = Պաւլոս = Պաւլոս = Պօլոս:

28.— Փակ ոյին բուն հունչը ոյ էր, կը գրէ (լոյսը լոյս կը հնչուէր), յիտոյ է որ ոչ գարձած է սուռական հոլովի ձեւին նմանողութեամբ:

Այս երկու պնդումներն ալ խնդրական են սակայն: Թէ ինչո՞ւ. —

Զանցան երկարաբաներու ձայնափոխութիւնը կը ցուցի թէ աննց առաջին ձայնաւորն է որ կը մամա, մինչ երկորդը կը կորսամի. օր՝ վայրիկան՝ վայրիկեական, քայլ՝ քամի, իրեւան՝ իրենց, գեղ՝ կամ գեղ՝ գեղ, անդիմ՝ անդիրը: Ուստի «լուսոյ» հոլովածնը կ'ենթաղրէ թէ առաջին ձայնաւորը ու էր, ոչ թէ օ(ս), թէկ զերջինը փաստող օրինակներ կան՝ բայց շատ քիչ են: Լոյզ՝ լուզ և այլն:

Ես եթէ ոյ էր՝ հոլովին ազդեցութեամբ չէ որ ոյի փոխուած է, այլ մինչ զի խնայողութեան օրէնքով. ահա թէ ինչպէս. —

Օ կը հնչուի ըրթներուն ամէնէն կլոր զիրքով, իսկ յի՞ ամէնէն երկար. արդ. մէկ ձայրայեղութենէն միւսը անցնելու համար բերանի մկանները մեծ ճիգ թափել սարպուած են, և առաւելագոյն ծամածըսում կը պատճռառն. իսկ ուրի պարագային ոչ այնքան:

29.— Քանի որ հայ շեշտը կը միտի

զերջափանկ՝ ուրեմն սխալ է շեշտել պնդանքապէս, բարերա՛խտարար», կը յայտարաբէ Հացունի վարդապետ:

Բացարեմ թէ ինչո՞ւ բանաւոր է այդ բացառաթիւնը. —

Մակրայակերը մտանիկները՝ բար, պիս, օրկն, չեն կորուսած գեռ իրենց ծագումը կամ ինքնութիւնը (բարդ, պէս, օրէնք). այնպէս որ այդ բառերը կը հնչենք պարէս գրնդանուրին՝ պէս, գիւնձնձնութեան՝ ու բննքով (գիւնձնձնօրէն), եղբօ՛ր բարքավ (եղբայրաբար). զիստեցէք թէ ուր են առանց շեշտերը. արդ այդ շեշտերն են ահա որ կը պահենք զիրի ածանցեալ մակրայներուն մէջ, ի մամի սւեննալով բնականաբար թէ այդ մասնիկները գեռ լման չեն մասնկացած, և առանձին բառի պէս են տարկանեն, պահենով իրենց անհատականութիւնը, գէթ կիսովին:

Այդ զարտուզի շեշտերուն աւրիշ պատճառ մ'ալ կրնայ եղած ըլլալ յստակութիւնը, որոշութիւնը, զոր կրնանք բացարեմ կետեհետ օրինակով. —

Հայ զպրոցի մը մէջ հայ գասատաւն մականունները կը կարդայ ոչ թէ սավորական միաձեւ եան յետամասնիկը շեշտելով՝ այլ անկէ առջի գանկը: Խնչօւս թանգի տարե՛ր անհատներու համար միեւնո՞յն մասնիկը շեշտելլ ոչ-բանաւոր հակասութիւնը մը պիս ըլլար, և յստակութիւն մը բերած պիտի ըլլար:

30.— Անյօդակուզ և անփոփոխ կարգ մը բարգեր սողզաբարձի ատեն կը վանկարանէ ոչ թէ ըստ ընդհանուուր կանոննն, այլ ըստ կազմութեան. այլ-ազգի, հօրեղբայր, նորը-լննծայ, խոչ-ընդ-ստու:

Այդ պնդումը, սակոյն, ընդհանուր կանոնն զամ գէմ է նաև մեր լեզուի ձեւախոսութեան սկզբունքին՝ յեղումնաւորութեան կամ յիւրաքենութեան (inflexion), ըստ որում նորակազմ բառ մը իր բաղկացուցիչ արմատներէն ձեւապէս տարրելով իւրայատուկ անհատականութիւն մը կ'ստանայ, հնչապէս փոփոխութիւն մը կրելով, որ կ'ըլլայ կամ ձայնաւորի փոփոխում (օր.՝ զիր՝ զըրասեղան, չուր՝ ջըրնոր, միջ՝ միջուկ, ևալին), կամ վանկի մը հերձում. (օր.՝ քար՝ քարականք):

Այսպէս զըրութունը նորակերտ բառի մը պատճռութիւնը չի տար, այլ ինքնա-

կաց անջատ բառերու առընթերազրման միջնդեռ օղբնորով իւրայատուկ յլստուկ ինքնութիւն մ'ստացած է ձայնաւորի մը փոփոխմամբը:

Արդ՝ ի սեր նորակերու բառին անհատականութեան, այսինքն անոր աւելի յստուկ զատորուման՝ հին արմատնիէն, սիսալ չէ վանկաբաժնիւ ըստ ընդհանուր կանոնին՝ այ-լազգի, հո-բեզբայր, նորընծայ, խո-չըն-ոպու:

Մանաւանդ որ, նոյնիսկ անջա՛տ բառերն անգամ կը հնչազդղենք (liaison), ըստ գեղահնչումի բնակոն և ինքնէն կանոնին, արտասանելով, օրինակի համար.

«Փիրք նաև, այդ նու ոչխարը, գրիչ նառաւա եայն»: Ալ ո՛ւր կը մնայ միհնոյն բառին մէջ:

31.— Հացունի Վ. «յառաջը կը գործածէ ժամանակի՝ իմաստով»: Գոնէ գրաբարի այտաշ քանոն թևուով ըլլար: Աշխարհաբարը, սակայն, զանազանութիւն մը դրած է իրաւամբ: Այտաշջո տեղի գաղափար կուտայ, իսկ առաջն ժամանակի: Առով շատ խորթ կը թուի «22 տարի յառաջ խոսքը»:

32.— Հացունի Վարդապետի համար գայթումի խոչ մը զարձած է միավանկ բառով վերջացող բարդերու յոդնակին, քանի որ կը գրէ սնախզրիր, մատենագրերս եայն:

Սակայն կանոնը շատ պարզ է այդ մասին: —

ա. — Երբ բարդ գոյականին երկրորդ, աւելի ճիշգը՝ վերջին բարդոնը միավանկ գոյական մէջ, եռով յաջնակի կ'ընենք. օր. կամասայիր, բեռնակառքեր, գիւազքեր, երկամազքեր (տառեր), գտամարտեր (կրոռիւ), ըմբամարտեր, (նոյնպէս), առհուզողեր, խաչափայտեր, խոտաբայսեր (տառեն), եայն:

բ. — Երբ բարդ գոյականին վերջին բարդոնը բայարմա՛տ է ներով յգն. Կ'ըլլայ. օր. ասովիսներ, կերւուսներ, առեւտուրներ, գեռաբոյսներ (բօւսած կամ բուսնող), տնաշէններ (չինող), մենակհացներ, երկաթազիրներ (գրուածք, ոչ թէ տառ), արագազիրներ (գրող, ոչ թէ գիր), գտամարտներ (մարտնող, ոչ թէ մարտ), ըմբամարտներ (նոյնպէս), եալին:

գ. — Երբ բարդ բառը իրը գոյական

գործածուած ածական մ'է՝ միշտ ներով յգն. կ'ըլլայ. օր. գթասիրաներ, չիկա-հերներ, քաղցրաբայրներ, արծուեթիթներ, լանագանկներ, վարդագայներ, քաղցրա-ձայններ, եայլն: (Դիտել թէ առոնց մէջ ունեցողի գաղափարը կայ. — գթու սիրտ ունեցողներ եայլն):

դ. — Անյօգակատապ բարդերը միշտ ներուով: Օր. ջրհորներ, ջրվէժներ, եւայլն: Հ. Վ. Հացունին առաջ նման սիսալի մէջ ինկած է նաև Բագրոս Խալաթեանց, կոչելով իր գիրքը «Արաբացի Մատենազրեր Հայաստանի Մարին». (տպ. Վիեննա, 1919): Ուզզել՝ Մատենազիրները քանի որ զիր ըսել չ'ուուզիր, այլ գրող, բայար-մատով չինուած):

33.— Վաստակաւոր Գեր. Վարդապետին եթէ մնայ օտար յատուկ անուանց գիլիազրումը (= տառազարձում) թիւնեւուք մը պիտի զարձնէ մեր լիզուին եւ զայն գործածողներուն համար: Այսպէս եթէ կընաք գուշակեցիք իր առաջարկած հետեւալ անուանց ինքնութիւնը, փօխարէն... բարենիչի մը, իմ կողմէս: —

Ռակին (Հոռակին չգրելուն համար կ'արժէ երախտապարտ ըլլալ իրօք), Բոսուէտ, Ուլէճանս, Քատօրրիանտ, Խոկիւուկուուկուու (Հոռակալ եմ որ կարտաւնին սկիզբը ըլլ չէ դրած), Նեւ Յորկ, Սեւիդէկ, Մէյլէտ (կարայս բառով յաջնողած է կընճաթիւննայտնութեան ախոյեանք զառնալ), Յունա Սակոր Ռեւուսո, (Հոռակալ լուրիւն կին ու ոսին յապաւման համար), Յունաննա Արկացի, Լեռնարդ Վին-կիցի:

Յարգիլի ընթերցազներուս համբերան-քը չոպանելու, և զանոնք ապչումի տառապանքէն աղատելու համար՝ փութամ յիշել թէ այդ նորելուկ ճիւազակերպերուն ետեւ ծածկուածներն են պարզապէս՝ Բաւարին, Պոստէտ, Օրէխան, Շաթօպրիան, Լանուշիուք, Նիւ Յորք, Սեւիննէկ, Մեյեկ, Ժան Ժու Ռուար, և առաջնա տա Վինչի:

Հացունի Վարդապետ իր անհեթէթ ձեւերը առաջարկելու համար իր պատճառաւրանութիւնները ունի, զորս մի առ մի յիշել և հերքել շատ երկար կ'ըլլայ. այդ մասին այլ առթիւ: